

PERIÓDUSOK A HAJLÉKTALAN-ELLÁTÁS TÖRTÉNETÉBEN

DR. SIMEK ÁGNES PHD c. egyetemi docens, főorvos
SE, Oltalom Karitatív Egésület
E-mail: simek.agnes@gmail.com

DOI 10.23716/TT0.23.2020.29

Absztrakt:

A Magyar Természettudományi Társulat Tudománytörténeti Szakosztálya, a Semmelweis Egyetem Népegészségtani Intézete, az MTA Művelődéstörténeti Osztályközi Bizottság Élettudományok-története Munkabizottsága, az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Osztályközi Állandó Bizottság Magyar Orvostörténelmi Társaság és a Fogászattörténeti Kör közös rendezvényén 2018. november 30-án elhangzott előadás alapján készült ez a tanulmány.

A hajléktalanság fogalmát a magyar jogrendben pontosan meghatározza az 1993-ban megjelent (III.) Szociális ellátásokról szóló törvény 4. bekezdésének 2. és 3. paragrafusa.

Eszerint az ember az első lakáscélú barlangok felhasználásáig — állandó lakhelye nem lévén — hajléktalan volt. Átmenteti megoldást az alkalmanként összetákolt faágak és fű-fészkek jelentettek, véglegeset a kardfogú tigris és a barlangi medve.

Innentől a különböző korok mindig hozzáadtak valamit a hajléktalanok ellátásához.

Az osztálytársadalmak kialakulásával az ókorban a lakhatás egyben a valahova tartozást, a biztos jogrendet jelentette. A párszikat, a helótákat senki sem védte, de megtűrték őket.

A középkorban már egy birodalmon-nemzetségen belül is kialakultak a hajléktalanok — a zsellérek, a bélpoklosok, az útonállók. Lényegében ők is törvényen kívüliek — más okból, más következményekkel. A földesúr védte jobbágyait a lakástalanságtól is, — amíg hasznosak voltak számára.

Az újkorban, az ipari forradalmak idején a nincsteleneket dologházakba kényszerítették, hogy eltartásukra senkinek ne legyen gondja. A szegényházakban, árvaházakban azonban már megjelent a szociális gondoskodás csírája osztálytársadalmi szinten.

A legújabb korban a szociális gondoskodás az éjjeli menedékhelytől, nappali melegedőktől a turistaszállók színvonalán álló hajléktalanok átmeneti szállásáig, a kéregetéstől, szemétnyújtástól a rászorultak természet- és pénzbeli támogatásáig terjed.

És mi következik? Az egyre szaporodó hajléktalanok ismételt kirekesztése a társadalomból, a létből?

A rémisztgetők szerint a folytatás egy atomháború vagy a globális fölmelegedés által kipusztuló földi lét, ahol ismétetlen nincs szükség lakásra.

A szkeptikusok szerint a túlnépesedés okozta éhínség fogja rendezni a legszegényebb néprétegek igényeit az éhenhalás útján.

A józan gondolkodók viszont nemzetközi szerződésekkel, társadalmi összefogással; a környezetvédelem, az oktatás, a makro- és mikrogazdaság fejlesztésével próbálnak minden földlakónak megfelelő életteret biztosítani.

Ezeket a történelem során fellépő ritmikusan visszatérő elgondolásokat követjük nyomon előadásunkban.

Kulcsszavak: hajléktalanság, törvények, szociális gondoskodás, társadalmi összefogás

A hajléktalanság fogalma

A magyar jogrend a III./1993. tv. Szociális ellátásokról 4. bekezdés 2. és 3. §-ában határozza meg a hajléktalanság fogalmát:

– „...*hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye hajléktalan szállás.*”
[Szt.4.(2)]

illetve

– „...*hajléktalan az, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti.*” [Szt.4.(3)]

Átmeneti kor: a Hominidák kora

Már az emberré válás kezdetén fölmerül a hajléktalanság kérdése. Az Arisona State University Institute of Human Origins megállapítása szerint Lucy egy nőnemű Australopithecus volt, aki 3,2 millió évvel ezelőtt már 2 lábon járt és rövid életét 12 méter magasból, vélhetőleg alvás közben leesve fejezte be.[1] Rögtön fölvetődik: miért kellett olyan magasba mennie? Nem jutott neki faág lejjebb, biztonságosabb közegben? A történelem előtti korokban a „hajlék”, az erdő, a fa egy részének birtoklása egyben az élettér is volt. Az élelem, a biztonság

forrása. Lucynek nem jutott ebből. Lehet, hogy ő volt az első ismert hajléktalan?

Őskor, az ősközösségek kora

Az ősember hordákban élt, csoportosan vívta küzdelmét a létért, fennmaradásért.[2] Fő tevékenysége a vadászat volt, a kezdetek kezdetén közelharcban próbálta legyőzni táplálékát. Erre utalnak Gore elmélete szerint a rodeón szerzett sérülésekre hasonlító sebei.[3] Bár vannak gyógyult törésekre, sebekre utaló régészeti leletek Irakból, Franciaországból, a sebesült, beteg hordatagot többnyire maguk mögött hagyták az őskorban. Így lett a hatalmas füves pusztákon, erdőkben élő ősember „hajléktalan”, hiszen a hajlékot, biztonságot, táplálékot jelentő horda már messze járt. A magárahagyott ősember pedig betegsége, sebei miatt nem volt képes fán, földön lombból-füvből éjszakai menedéket készíteni magának. A fizikai képtelenség okozta „társadalmi” kitisztottság volt az oka az ősember hajléktalanságának. Következésképpen nem csak az egyedüllét, hanem a lét kérdése is volt: a magára hagyott ősember többnyire maga is valamely ragadozó táplálékforrásává vált.

Érdekes problémája az őskori hajléktalanságnak a homo Neandertalensis és a homo Sapiens küzdelme az európai területekért. Nem volt elég csalitos, barlang? A népsűrűség nem okozhatta a területhiányt. Mégis egy teljes népcsoport lett nemcsak „hajléktalan”, de el is tűnt a történelemből az érthetetlen és mindeddig teljeskörű tudományos magyarázat nélküli területfoglalás — kitisztítás miatt.[4]

Átmeneti kor: Az osztálytársadalmak kialakulása

A kőbórló, gyűjtögető hordák letelepedtek, a környezettől elkerített, biztonságos, védhető lakóterületeket alakítottak ki fából, földből, kőből, a közösségre vonatkozó kötelező jogrenddel.

Őkor, a rabszolgatartó társadalmak kora

A letelepedett embercsoportok számára a megerősített lakóhelyek jelentették a biztonságot, de már a közösségen túl is létezett élet.

Sokan saját akaratukból vállalták a városok közti vándorló, állandó hajlék nélküli életmódot. Apuleius Aranyszamarában színes leírását adja a cókómókjukban teljes vagyoniukat, egész életüket cipelő varázslóknak, kuruzslóknak, jóvendőmondóknak. Ők tudásuk, napi gyakorlatuk mellett

a híreket, az új technikai-tudományos eljárásokat is vitték városról városra.

A közösségből kitaszítottság, a száműzetés azonban ebben a korban még mindig a legnagyobb büntetés volt, mint látjuk Ovidius esetében, aki Tomiban, egy Fekete-tenger melléki coloniában sóvárgott haláláig Róma után.

Sokan közakarathból lettek kirekesztettek: a legyőzött helóták, az alantas munkát végző párszok, a fenyegető egészségügyi veszélyt jelentő leprások. Elkülönített helyen tartózkodhattak csak, lakhelyükről legtöbbször maguknak kellett gondoskodniuk — építőanyag, szaktudás nélkül. Legtöbbször barlangokban, ágakból, rongyokból tákolt fedél alatt húzták meg magukat. Ritka kivételek egyike a Kréta egyik lakatlan szigetén elterülő Spinalonga, ahol kiépített város várta a lepra miatt kitelepítetteket.

A rabszolga érték volt az ókorban; bármennyire lenézték, létéről, egészségéről gondoskodtak. Amíg tudott dolgozni, amíg hasznot hajtottak. Ha már nem, „utcára tették”, elkergették a háztól. Talán őket lehet az első, mai értelemben vett hajléktalanoknak tekinteni.

1. kép: Az ókori Spinalonga leprosorium romjai Kréta lakatlan szigetén

És rögtön megjelenik a társadalmi gondoskodás első formája: Rómában az Isola Tiberina Aszklépiosz temploma mellett létrehoztak egy asylumot, ahol a megvénült, munkaképtelen rabszolgák meghúzhatták magukat életük végén, és adományokból fenntarthaták magukat.

Újabb átmeneti kor következett, a munkaerő forradalma

A letelepedett, növénytermelő, állatokat domesztikáló, egységes néppé formálódó társadalmak mellett a még nomád, vadászó életmodot folytató népek keresték a helyüket. Megindult egy helyezkedési folyamat, gazdasági, társadalmi, földrajzi szinten, hogy minden népcsoport megtalálja saját szállásterületét, megélhetési formáját, kialakítsa elvárásainak, az addig kialakult szokásjognak megfelelő társadalmi struktúráját.

Mai nómenklatúrával nevezhetjük ezt a népvándorlási folyamatot a hajléktalanok ináviziójának a lakhatásért.

Nagy tömegek, nagy hullámokban vonultak földrészekeken át, foglaltak el lakatlan vagy mások által birtokolt területeket, nemegyszer szörnyű pusztítást végezve a már felépített civilizációkban. [5] Hatalmas harcok, rombolás kísérte a germánok [6], szlávok, vikingek, vandálok helykeresését Európában. A Szent Gallen-i templomban századokig imádkozták a papok a Modenai himnuszban felellhető fohászt: „... a sagittis Hungarorum libera nos, Domine!”[7]

Középkor, a feudális társadalmak kora

Ennek a kornak is megvoltak a magányos, önálló individumai, akik állandó közösséghez, lakóhelyhez nem akartak tartozni, de vándorlásuk során a lakóhelyek közti összekötő kapocs szerepét játszották: ők is hozták-vitték a híreket, a tudást, a technikai újításokat. Ezek voltak az ige hirdetők, zarándokok, a vándor muzsikusok, iparosok. Az idősebbek talán még emlékeznek a drótos tót, a köszörús cigány kifejezésekre. A „Hiányzott neki, mint üveges tótnak a hanyattesés” még ma is használt, érthető szólás. Ezeket a jó iparos-javító szakembereket még a XX. században is várták — visszavárták a települések lakosai, hasznos szolgáltatásaikat ismételten szívesen igénybe vették. Mivel periodikusan visszatértek egy-egy lakóterületre ezek a vándorok, fontos volt, hogy munkájuk kielégítő, tartós legyen. Különben esélye sem volt a visszatérésnek. Ha pedig jól dolgoztak, szépen muzsikáltak, az

igehírdetők felrázták a tespedt lelkeket, egyéni szociális ellátásként a helybeli lakosok szállást, ételt, ruhát adtak nekik.

Ebben a korban is kirekesztett a társadalom, a település minden olyan személyt, aki vallási, jogi-erkölcsi, egészségügyi okból nem felelt meg a település elvárásainak. Ezek a szabályok hol szigorúbbak, hol enyhébbek voltak, időről időre, helytől függően változtak.

A kisebb-nagyobb erkölcsi, köztörvényes bűnük miatt az egyéneket a társadalom kutasította, a joghatóság megbélyegezte. Ez azonban mindig időleges volt. A középkorban jellemző a kalodába, ketrecbe zárás, a pellengérré állítás (kötözés).[8] Az átmenetileg hajléktalanná vált vétkesek néha órákig, néha napokig álltak, ültek, feküdtek, ájultak a tűző napon, hideg szélben, záporozó esőben, étlen-szomjan, saját ürülékükben, az arra járók megvetésétől és szitkozódásaitól sújtva. Lőcsén még ma is áll a ketrec, amiben még fölállni sem tudott az elítélt, Varsóban a Viking múzeumban többféle, izület-pusztító kalodát lehet akár ki is próbálni, de a sümegi Várban is megismerhetők ezek a büntetőeszközök. A bűnösök, ha túléltek a büntetést, visszatérhettek saját otthonukba, nem voltak többé fedél nélküliek.

Nem így a leprások, bélpoklosok, fekélyes bőrbetegséggel sújtott emberek. Őket még a városfalak mellől is elkergették, ételt is csak loptak, sokszor az állatok elől, fennmaradásuk érdekében. A sötét középkor elmúltával, a XI–XII. században jelentek meg ismét a szerzetesek által fenntartott leprosoriumok, ispotályok [9], ahova többnyire a haldokló, már mozgásképtelen szegény betegeket fogadták be. Ők legalább fedél alatt, elfogadható higiénés körülmények között (a leprásokat folyó vízzel mosták!) voltak, és táplálékukról sem maguknak kellett gondoskodni. A céhek és egyházközségek is igyekeztek a körükhöz tartozó szegényekről, hajléktalanokról gondoskodni. Az ókor után sok évszázad kihagyással ezekben a formákban jelent meg ismét a szociális gondoskodás intézményes formája.

Léteztek kirekesztett közösségek is, mint a megtúrt, de el nem fogadott más vallásúak. A csoportok kaptak szálláshelyet, de jól elkülönítve a népesség nagyobb részét kitévő más felfogásúaktól. A budai várban a Tánacsics utca volt a zsidó kereskedők, pénzváltók kijelölt lakhelye. A Deák téri evangélikus templom helyét az határozta meg, hogy nem katolikus felekezet csak a városfalon kívül építhetett templomot magának. Maguk építette szállásuk volt, de elkülönítésük végleges. A tolerancia csökkenésével az elkülönítést felváltotta a pogromok, a vallásháborúk népiirtása.

Átmeneti kor: a pénz forradalma

Az eredeti tőkefelhalmozás korában már nem emberi közösségek, népek, népcsoportok kerekedtek föl, hogy új hazát, új gazdasági lehetőségeket, a társadalmi felemelkedés új formáit keressék, hanem a nincstelenek, az alsó-középrégek, társadalmi osztályok. A tömegek megmozdulásának, az újkori nép(réteg)vándorlásnak oka az addig meglévő megélhetés, a létbiztonság, a hajlék elvesztése volt.

A földjeikről elűzött parasztok Angliából, a jogaiktól megfosztott németalföldiek Hollandiából, Belgiumból, a hatalmaskodó nagyuraktól kifosztott jobbágyok, városlakó polgárok egész Európából kezdtek áramlani az Újvilág felé. Tele reményekkel, tele tennivágyással, hogy felépítsék új otthonukat, kialakítsák új életüket.

Csakhogyan ehhez el kellett venni az eredetileg ott lakóktól a földet és annak kincseit. A hazájukból hajléktalanként távozó nincstelenek az amerikai őslakosokat szorították ki természetes életterükből, kíméletlen harcokban irtották őket, (egymást), végül csaknem teljesen jogfosztottként rezervátumokba zárták őket. Nem véletlen kering még mindig az az anekdota, miszerint egy USA vezető politikusa által tett kijelentésre: Amerika az Amerikaiaké! — az indián törzsfőnök rezignáltan csak ennyit mond: Igen!

A tömeges elvándorlásnak, ezzel válsághelyzetet okozó munkaerőhiánynak helyi megoldásokkal is igyekeztek gátat vetni. John Wesley (1703–1791) metodista lelkész mondta prédikációi egyikében, hogy *„Ha azt akarjuk, hogy a földjeikről elűzött parasztok ne tolvajok és útonállók legyenek, akkor tanítanunk kell őket!”* [10]. Nem véletlen, hogy az Olatlom Karitatív (hajléktalanokat ellátó) Egyesület lelkész-, szociális munkás, és pedagógusképző főiskolájának névadója lett.

Újkor, az ipari forradalom kora

Ekkortól számíthatjuk az intézményes hajléktalanellátás kezdetét – már nem csak a kirekesztettek, hanem a „csupán” gazdasági okokból fedél nélkül maradtak számára.

A kialakuló nemzetállamok, a városok politikai vezetése mellett karitatív szellemű arisztokraták, újgazdagok is létesítettek a hajléktalanokat befogadó intézményeket.

A dolgházakban még le kellett dolgozniuk az eladósodottaknak a törlesztést, mint az adósrabszolgáknak. A szegényházakban a munkaképtelen, testileg fogyatékos embereknek nyújtottak nagyon szegényes, de mégis állandó ellátást [11].

A kórházak kezdték elnyerni mai formájukat és funkciójukat: a rászoruló betegeket ingyen gyógyították, higiénikus körülmények, rendszeres táplálás mellett.

Megjelentek az árvaházak, ahol a gyermek-korú hajléktalanoknak nyújtottak otthont. Szigorú vallási előírások betartásával, 10-20 ágyas, sokszor szellőzetlen szobákban, gyakran fűtés nélkül — jól ismerjük a leírást Charlotte Bronte Jane Eyre című könyvéből. De hasonló szigorral, és spártai körülmények között működött a kalocsai árvaház is.[12] A gyerekek nemcsak mennyiségileg, minőségileg is éheztek, de mégis ez volt a túlélés lehetősége az utcán koldulással szemben.

Az időtengely másik végén létező szegény, kapcsolatok nélkül maradt idősök számára hozták létre a nagyobb településeken az aggok házát. Lényegét tekintve a mai szociális otthonok funkcióját töltötte be, sokkal szerényebb körülmények között.

Az ipar ugyan egy ideig felszívta a földékülivé vált tanulatlan parasztokat, de a kisebb nagyobb válságok során egyre több munkanélkülivé vált munkás került szó szerint utcára: sem nyomorúságos szálláshelyét, sem családját, sem önmagát nem tudta fenntartani.

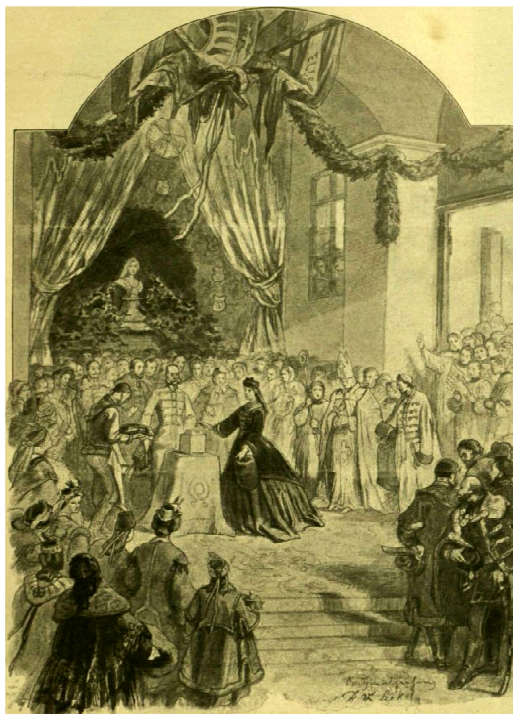
Egészen mást jelentett a társadalom felső osztályai számára a szegények, hajléktalanok ellátása. A jótékonykodás: presztizs volt. A gazdasági potenciál, a társadalmi befolyás egyértelművé tétele a felsőbb osztályokon belül.

Egy jótékonyági bazárban meg lehet mutatni, ki milyen értékű tárgyat tud-akar felajánlani a rászorulóknak megsegítésére.

Egy jótékonyági bál kellemes szórakozás, önnön fontosságának hangsúlyozása volt a megjelentek számára.

Az összegyűlt pénzalapot a városi tanácsurak kezelték, és osztották ki segélyként az elesetteknek.

Egy szegényház felavatása társadalmi esemény volt, ahol a történelmi és pénzarisztokrácia megjelenése saját renoméjukat emelte. Különösen, ha az uralkodóház valamely tagja is megjelent a rendezvényen, mint az Erzsébet szegényház 1898-as megnyitóján a Magyarországon közkedvelt Sisi királyné. A báli forgatagban kellemesen telt a mágnások ideje, és néha még arra is jutott idő, hogy a pazar vacsora mellett a szegények segélyalapjába is juttassanak egy kis pénzt.

2. kép: Székely Bertalan: Az Erzsébet szegényház felavatása

A szegényellátás egyben a hajléktalan lét megelőzése is volt. 1815-ben a Jóltevő (Jótékony) Asszonyi Egyesület Pesten és Budán[13] a több éve fennálló éhínség enyhítésére a szegényekkel való anyagi és lelki törődést tűzte ki célul, – házi gondozás keretében. Más, többnyire női segélyegyletek is folyamatosan foglalkoztak a látókörükben élő szegényekkel, hajléktalanokkal.

Átmeneti kor: Világháborúk

A történelemben Legújabb kornak nevezett periódus háborúk, világháborúk sorával kezdődött. Célja főként gazdasági: új élettér, megélhetés biztosítása az anyaországban már létüket fenyegető munkanélküliség miatt zúgolódó tömegeknek. És persze politikai: a hatalom, a befolyás, a gyarmatbirodalom földrajzi megnövelése.

A háborúk tömegeket tettek hajléktalanná: a hadirokkant, munkaképtelen koldusok egyre nagyobb számban jelentek meg a nagyvárosok utcáin, pénzügyi támasz nélkül maradt hadiözvegyek, hadiárva kerültek ki megszokott környezetükből, lakásaikból.

A világháborúk között kisebb-nagyobb és egy világméretű gazdasági válság [14] rontotta tovább a helyzetet. A már reménytelen hajléktalanok, munkanélküliek tömegeinek problémáját a társadalom már nem tudta kezelni, ismét népvándorlás méretű otthonkeresés kezdődött. Itthoni-külhoni helyzetüket jól jellemzi József Attila balladai tömörségű sora: „...s kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk.”

Legújabb kor: az informatikai forradalom kora

A II. világháború után rohamos fejlődésnek indult az informatika, a tartalomfejlesztés, a digitalizáció. Új munkaterületek alakultak ki, de ami még fontosabb: régi, megszokott munkaformák, tevékenységek tűntek el véglegesen. Ellátóik vagy munkanélkülivé váltak, vagy átképezték magukat másik munkaterületre. Egy emberöltő alatt akár kétszer-háromszor is. Már akinek volt hozzá ereje, önbizalma, kitartása. Akinek nem, az utcára került és a rohamosan növekvő hajléktalanok számát gyarapította. A KSH 2015-ös adata szerint Magyarországon hozzávetőlegesen 200 000 hajléktalan él, A Máltai Szeretetszolgálat 2018-as felmérése alapján pedig kb. 400 000 azoknak a száma, akik már hajléktalan életformát folytatnak, de még van önálló lakásuk. A szegény és a hajléktalan fogalom között a válaszfal sokszor virtuális.[15]

Ebben a korban is vannak a közösségből saját akaratukból kilépők, önkéntes hajléktalanok: a szociofóbiás egyének, a vallási fanatikusok.

A politikai kényszer helyett ma a szociális kényszer adja a hajléktalan népesség zömét: elszegényedés, munkahelyvesztés, káros szenvedélyek, családi kapcsolatok átalakulása, (válás, özvegység, árvaság, lakás elajándékozása hozzátartozónak) kriminalizáció (lakásmaffia, betartatlan eltartási szerződés) miatt. A kényszert jelzi, hogy a társadalmilag elfogadott lakhatás hiányában a hajléktalanok sokszor kolóniákba tömörülnek: Hidegkúti Barlanglakások, Csepeli Bádogtelep, Római parti nyomortanya, de ide sorolhatnánk a Blaha Lujza téri aluljáróban, vagy a Rákóczi téri Metró-megállóban csoportosan tanyázó lakás nélkülieket. Nekik láthatóan igényük van a társas életre, a társadalmi szokások megtartására. Ugyanígy azoknak is, akik a legkülönbözőbb egyházi, állami, alapítványi hajléktalanszállókon húzzák meg magukat, és jutnak ételhez, ruhához, meleghez, tisztálkodási lehetőséghez.

3. kép: Az Oltalom Karitatív Egyesület hajléktalanszállója takarítás után

Ők az úgynevezett regisztrált hajléktalanok, akik valamilyen hajléktalanok számára létrehozott szolgáltatást igénybe vettek. Számuk százezer. Ők azok, akik igénybe tudják, akarják venni a társadalmi szintű gondoskodást.

A másik százezer, akik nem akartak, vagy nem tudtak ilyen társadalmi szolgáltatást igénybe venni: a hajléktalan-kolóniákban élők, a kisvárosban élők, ahol a pénzügyi, infrastrukturális hiányok miatt nem tudnak éjszakai szállást, folyamatos ételmiszerellátást, ruhacserét biztosítani és a falun élők, akiket regisztráció, lajstrom nélkül eltart a lakóhelyük. Őket nagyban segíti az egyéni gondoskodás, mivel ismerik a hajléktalanná vált személyt, épp ezért hibáival, rossz döntéseivel együtt könnyebben elfogadják.

De szép példáit látjuk a hajléktalan-lakástulajdonos szimbiózisnak városban is: a lakótelep parkjában élő személynek ruhát, ételt, takarót visznek a házak lakosai. Vagy beengedik a fűtött pincébe, tárolóba, cserébe esetleg lépcsőháztakarítást, kukakihordást kérnek — esetleg még némi fizetést is adnak. Sok helyen az utcára kirakott polcra, ruhafogasra teszik a még használható, de már nem használt ruhát cipőt a rászorulók számára.

A mai korban már deklarált társadalmi kirekesztés nincs! Vagy mégis? Mi is van a cigányokkal, a fogyatékosokkal, az egyedül élő idősekkel, a bevándorlókkal?

A hajléktalanok igyekeznek kilábalni ebből a sokkomponensű, nem éppen ideális állapotból. Tiszteletre méltó segítséget nyújt ehhez sok önkormányzat is, így a lakcímkártyára beírathatják, hogy „VIII. kerületi lakos”, vagy sok hajléktalan-ellátó bejegyzett címét. Csakhogy a munkáltatók hamar kitanulták ezeket a fortélyokat, és a legjobban öltözött, iskolázott hajléktalant is elküldik, mert éppen szőke-barna, fiatal-tapasztalt, férfi-női munkaerőt keresnek – csak épp nem olyat, mint a jelentkező hajléktalan. Ugye ez is a nem hivatalos kirekesztés egy (álcázott) formája.

Ismét egy átmeneti kor felé haladunk: a Menekülők kora?

Újra elkezdődött a helyezkedés, a társadalom földrajzi, gazdasági terjeszkedésének vágya. Csakhogy most nem a gyarmatok felé, hanem a volt gyarmatokról indult az emberáradat a fejlettebb gazdasággal bíró országok felé.

Megállíthatatlan. Kerítéssel, törvénnyel, erőszakkal, kéréssel. Az éhínség, a fegyverek elől menekül, aki teheti. Mindenki a stabilitás, biztonság felé mozdul.

Már nem egyedek, népcsoportok, egész földrészek indulnak a biztosabb jövő felé. Már nem lepusztult, elhagyott lakásokat foglalnak a hajléktalanok, hanem egész országokat szállnak meg. És már nemcsak hajléktalanok, hanem hontalanok is. Teljes kultúrájukat, történelmüket, etnikai és jogszokásaikat, sokszor minden személyes holmijukat hátrahagyva menekülnek a biztos pusztulásból a bizonytalan jövő felé.

Mit lehet tenni?

A szociális háló hol kisebb, hol nagyobb lyukain fennakadó hajléktalanok számára intézményesen és egyéni segítségnyújtással biztosítani lehet a szállást, étkezést, tisztálkodást, ruházkodást, egészségügyi ellátást.

Szociális, mentálhigiénés szakemberek segítik a hajléktalanokat létük fenntartásában, majd vissza(be)illeszkedésüket a társadalomba. Önkéntesek támogatják ezt a folyamatot óriási empátiával — egyelőre azonban igen kevés számban. Pedig milyen sok magányos embernek, munkaközösségéből kivonult nyugdíjasként biztosítana hasznos tevékenységet, elismerést nyújtó mindennapi elfoglaltságot!

Prevenció

Ahogy Wesley tiszteletes mondta már az 1700-as évek elején, a valódi megelőzés az oktatás.

Kora gyermekkortól a helyes kommunikáció, a kompromisszumos konfliktuskezelés, az asszertív magatartásforma tanítása, készséggé gyakoroltatása, az egyre fokozódó stressz tűrőképességének fokozása.

60 évvel ezelőtt az általános iskola első osztályában még volt Beszélgetés óra, ahol a kisgyerekek készség szinten tanulták meg a köszönés, bemutatkozás, bocsánatkérés, visszautasítás! viselkedésformáit, társadalmi normáit. Ez az egy éves tárgy aztán a későbbiek során nemhogy tovább bővült volna, de eltűnt a tanrendből.

4. kép: Informatika-oktatás a Wesley János Lelkészképző Főiskolán hajléktalanok számára

És persze a háztartástan, a pénzügyi ismeretek. Hogy ne hitelek sokaságából éljenek, egyikkel a másikat fedezve az emberek, mert a bizonyítási kényszer, a fogyasztást forszírozó reklámok erre készítetik. Hogy ne banki kölcsönből vegyenek karácsonyi ajándékot, hanem a saját maga által szeretettel, odafigyeléssel készített ajándék jelezze, hogy ünnep van, és hogy fontos számára a megajándékozott. A Háztartástani ismeretek alapjait pedagógusok évfolyamokra, órákra kidolgozva nyújtották be az oktatás irányítóinak – mégsem került be a nemzeti alaptantervbe.

Ami biztosan NEM megoldás, az a büntetés

A **2018. évi XLIV. törvény** szerint az életvitelszerűen közterületen tartózkodó hajléktalan bírói eljárás alapján büntethető. Mivel? A börtönnel? Így biztosítunk számára lakhatást? És hánynak? A hajléktalan-szolgáltatást igénybe nem vevő több, mint 100 000 honfitársunknak?

A hajléktalanság ellen kell küzdeni, NEM a hajléktalanok ellen!

Ezen a véleményen van az az 1600 ügyvéd, aki aláírásával kíván tiltakozni az embertelen törvény ellen, civil szervezetek sokasága a roma érdekvédőktől az erőszak ellen küzdő nőszervezetekig. Az Országos Mentőszolgálat önkéntes „Gondoskodó Szolgálat”-ot hozott létre. Bejelentés alapján a közterületen tartózkodó, állapota alapján mentő-ellátást nem igénylő hajléktalant a legközelebbi hajléktalanszállóra viszik, hogy elkerülje a rendőri intézkedést. És ezen a véleményen kell legyen minden jóérzésű homo sapiens.

A Város Mindenkié Egyesület aktivistái írták tiltakozó tábláikra: „A hajléktalanság csökkentéséhez nem rendőrök kellene, hanem kőművesek”. És sok-sok együttérzés bajba jutott embertásaink iránt, rengeteg, szervezés, törődés, hogy a nekik szánt adományok, segélyek a megfelelő formában jussanak el hozzájuk, és a megfelelő formában kerüljenek felhasználásra. És az alap: oktatással, képzéssel biztosítani, hogy ne alakuljon ki egy hajléktalan generációváltás: ne érezze úgy a fiú, unoka, hogy egy őt elutasító társadalomból kilépve a hajléktalanok között találja meg a fennmaradás lehetőségét.

Már többezer év telt el a hajléktalanság megjelenése óta és még mindig ott tartunk, hogy nincs megfelelő olyan gyakorlat (próbálkozásokon és pilot-kísérleteken kívül), amely a hajléktalanok problémáit hosszútávon megoldaná. Minden társadalomban periódusonként — ahogy láttuk ezt az előzőkben — szándék és bizonyos törvénykezés szintig jutnak el gondolva, hogy azokkal az intézkedésekkel megoldódik a hajléktalanság.

Irodalom:

- [1] <https://iho.asu.edu/about/lucys-story>
- [2] RICHARD LEAKEY: *Az emberiség eredete*, Kulturtrade Kiadó, Budapest, 1997. 67–85. oldal
- [3] GORE R.: Neandertals, *National Geographic*, 1996. 189(January): 2–35.
- [4] https://www2.palomar.edu/anthro/homo2/mod_homo_2.htm
- [5] A „hódítás” és a „megszállás” fogalmak régészeti irodalomban való megjelenéséről: BÁLINT CSANÁD: *Kelet, a korai avarok és Bizánc kapcsolatai*, Balassi kiadó, Budapest, 1995. 378.
- [6] PÓSÁN LÁSZLÓ: A keleti germánok vándorlása, In: ANGI J. et al.: *Európa a korai középkorban*, Multiplex-Median Kiadó, Debrecen, 1997. 91–92. o.
- [7] HALMÁGYI MIKLÓS: A magyarok nyilaitól ... in. *Aetas* 2007. 22. évf. 3. sz. 142–147.
- [8] <http://csillagvar.hu/buntetesek-a-kozepkorban-1-elzaras/>
- [9] PARON, John: *Some account of the hospital and parish of St. Giles in the Fields*, Middlesex, London, Luke Hansard and Sons, 1822.
- [10] WESLEY, John: *A Plain Account of Christian Perfection*, London, United Methodist Church 1777. 1–33.o.
- [11] <https://mult-kor.hu/nyomorusagos-krulmenyek-kztt-tengettek-napjaikat-a-legszegenyebbek-a-19-szazadi-amerikaban-20180201>
- [12] BEKE TAMÁS: Iskolanővérek Kalocsán, in: *Neveléstörténet*, 2008. 1-2. sz. 36–49.o.

[13] dr. KATONA LAJOSNÉ: *Az 1817-ben alapított Budai Jótékony Nőegylet vázlatos története*, Budapest, Pátria Nyomda, 1934.

[14] <https://doksi.hu/news.php?order=ShowArticle&id=1006>

[15] SIMEK Á.: *Statisztika, és ami a számok mögött van*, in: *Statisztika a tudományok, a technika és az orvoslás körében*, Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 2018.

Periods in the history of homeless-care

Homelessness is exactly defined in Hungarian rules in 4. section 2–3. paragraph of Social supplies law edited in 1993.

Accordingly the human kind until the use of the first residential caves – not possessing a constant residence – was homeless. Occasionally solution were the makeshift branches and grass nests, definitive ones were the sabre-tooth tiger and the cave bear.

After that the different ages always added something to the homeless-supply.

The inhabitability in the ancient times meant also to belong to the society with guaranteed safe laws and order. The Parsees, the helots were protected by nobody, but they were tolerated.

Groups of homeless people were already developed in the Middle Ages within one empire – within different populations; the serfs, the leprous, the bandits. Practically they all were outlaw – but from other reason, with other consequences. The landlord protected his serfs against the homelessness – until they were useful for him.

In the times of industrial revolutions the paupers were dropped to workhouses for nobody has to take care of their support. Nevertheless the germ of the social care appeared in the poorhouses and orphanages on the social level.

In the contemporary times the social care expands from the night refuges, day-time shelters to the homeless transitional accommodations on the tourist hostels' standard level, from the panhandling, scavenging in the garbage to the tommy and financial allowances.

And what comes next? The repeated exclusion of the multiplying homeless population from the society, from the existence?

The terrifying prophets exclaims the next step is a nuclear war or the dying life on the Planet due to the global heating, and therefore there is no need of flat again.

Sceptics says the starvation due to the overpopulation will manage the claims of the poorest social classes' by inanition.

On the other hand the prudent philosophers tries to provide proper living-space for all earthlings by international contracts, by social cooperation, by the environment protection, by education, by the development of macro- and micro-economy.

We shall see in the presentation these rhythmically recurring ideas in the course of a history.

Keywords: homelessness, laws, social maintenance, social partnership